

Advies Archeologische Monumentenzorg 2012 – nr. 129

Deel 1) Concept selectiebesluit archeologie

Deel 2) Beoordeling archeologisch rapport

	naam	Gemeente/bedrijf	Datum
Aanvrager	Paul van de Broek	Gemeente Best	23-11-2012
Auteur(s)	Ria Berkvens	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven Milieudienst	25-11-2012
Autorisatie	Janneke Bosman	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven Milieudienst	26-11-2012

Advies Archeologische Monumentenzorg: Concept selectiebesluit archeologie gemeente Best

Bevoegd gezag:	Gemeente Best Dhr. P. v.d. Broek Postbus 50 5680 AB Best
Datum:	26-11-2012
Locatie:	Best Centrum
Project:	Proefsleuvenonderzoek: <i>Het middeleeuwse verleden van Best opgespoord. Inventariserend proefsleuvenonderzoek in het centrum van Best, auteur: M.A. Goddijn (Archol rapport), conceptversie 1 d.d. 21 november 2012.</i>
Van:	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven Milieudienst Mevr. drs. Ria Berkvens Tel. 040-2594780 / 06-15829049 E-mail: R.Berkvens@milieudienst.sre.nl

Concept selectiebesluit archeologie gemeente Best

Naar aanleiding van de geplande herontwikkeling van delen van het centrum van Best is in opdracht van de gemeente Best een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd bestaande uit een karterend en waarderend proefsleuvenonderzoek. Op basis van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek is vastgesteld dat in het onderzochte plangebied twee archeologische waardevolle vindplaatsen aanwezig zijn. Het gaat om bewoning uit de (Volle) Middeleeuwen en Nieuwe tijd in het noorden en zuiden van het plangebied. De archeologische waarden zijn te verwachten vanaf 120 cm onder maaiveld en zijn naar verwachting in een groot deel van het plangebied verspreid aanwezig. Voor deze archeologisch waardevolle gebieden wordt duurzaam behoud nagestreefd. Voor behoudenswaardige vindplaatsen zijn twee vormen van behoud mogelijk, te weten: in situ en ex situ. Het behoud op de plaats waar de vindplaats ligt (in situ) heeft de voorkeur boven een opgraving (ex situ).

Het behoud in situ van archeologische vindplaatsen kan geschieden door fysieke bescherming. Bijvoorbeeld door het aanpassen van het bouwplan (bouwen op palen en niet dieper ontgraven dan 100 cm) in combinatie met een op het behoud afgestemd beheer. Bodemroeringen dieper dan 100 cm –mv die tot (fysieke) aantasting van archeologische waarden leiden, dienen zoveel mogelijk vermeden te worden. Een beperkte verstoring van de totale vindplaats (tot maximaal 5 %) is acceptabel als bescherming van het merendeel van de vindplaats daarmee mogelijk wordt. Deze bescherming dient verder plaats te vinden aan de hand van een dubbelbestemming in het te realiseren bestemmingsplan voor de als archeologisch waardevol aangeduide vindplaatsen. Daarmee zal er in de toekomst bij grondwerkzaamheden van 100 cm en dieper alsnog een archeologisch onderzoek plaats moeten vinden. Op grond van de huidige plannen zal een groot deel van het plangebied niet worden verstoord door de bouwwerkzaamheden; hier kan volstaan worden met een dubbelbestemming archeologie.

Daar waar behoud in situ niet mogelijk is, zal de vindplaats (deels) opgegraven moeten worden. Praktisch gezien (vanwege aanwezige bebouwing, kabels en leidingen en de functie van het gebied als plein/parkeerplaats), kan dit het beste door middel van een archeologische begeleiding protocol opgraven, van de graafwerkzaamheden in het gebied die dieper gaan dan 100 cm. Het archeologische onderzoek dient zich daarbij met name te richten op de bewoningsontwikkeling van Best in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd en de relatie met omliggende bekende vindplaatsen uit de regio. De definitieve strategie dient te worden vastgelegd in een door de gemeente Best als bevoegd gezag goed te keuren archeologisch Programma van Eisen.

Het is van belang hier op te merken dat fysieke bescherming niet beperkt hoeft te blijven tot louter inpassing en planologische bescherming. In aansluiting op het ruimtelijk gemeentelijk en rijksbeleid heeft het de voorkeur om tevens ontwikkelingsgericht met het (archeologisch) erfgoed om te gaan. Archeologische vindplaatsen kunnen gebruikt worden als inspiratiebron voor een nieuwe ruimtelijke inrichting en zo de identiteit en belevingswaarde van de nieuwe omgeving versterken.

Toelichting

Gemeentelijke besluitvorming: (selectie)besluit

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden- dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd- kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies

Kwaliteit

Bij het nemen van het (selectie)besluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en gecontroleerd) door een senior KNA archeoloog en in overeenstemming is met de waardering, het gemeentelijk archeologiebeleid en vigerende selectiecriteria. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag. Uitvoeringswerkzaamheden zijn onderhevig aan een landelijk voorgeschreven kwaliteitssysteem (KNA). Bij de besluitvorming wordt -indien opgenomen in het Archeologiebeleid- een onderzoeksagenda betrokken die op basis van de toelichting op de archeologiekaart gesignaleerde kennislacunes is opgesteld en die ertoe moet leiden dat 'onderzoek met meerwaarde' wordt uitgevoerd, waardoor voorkomen wordt, dat er "meer van hetzelfde" onderzocht wordt.

Advies Archeologische Monumentenzorg: Beoordeling van een Archeologisch Rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Best
Dhr. P. v.d. Broek
Postbus 50
5680 AB Best

Datum: 26-11-2012

Locatie: Best Centrum

Project: Proefsleuvenonderzoek: *Het middeleeuwse verleden van Best opgespoord. Inventariserend proefsleuvenonderzoek in het centrum van Best, auteur: M.A. Goddijn (Archol rapport), conceptversie 1 d.d. 21 november 2012.*

Van: Samenwerkingsverband Regio Eindhoven
Milieudienst
Mevr. drs. Ria Berkvens
Tel. 040-2594780 / 06-15829049
E-mail: R.Berkvens@milieudienst.sre.nl

Inleiding

Op 23 november 2012 hebben wij van de gemeente Best per mail opdracht gekregen om het conceptrapport *Het middeleeuwse verleden van Best opgespoord. Inventariserend proefsleuvenonderzoek in het centrum van Best, auteur: M.A. Goddijn (Archol rapport), conceptversie 1 d.d. 21 november 2012* te beoordelen. Doel van het onderzoek is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting die gebaseerd is op het bureauonderzoek. Het gaat om gebieds- of sitegericht inventariserend veldonderzoek (IVO). IVO gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden. Het resultaat van een IVO is een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Dit betekent, dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: Bestemmingsplanwijziging Grootte plan- en onderzoeksgebied: Ca. 6755 m ² Onderzoekperiode: juli 2012 Opdrachtgever: Gemeente Best Opdrachtnemer: Archol
--

De gemeente Best heeft plannen om het gebied ten zuiden van de Hoofdstraat her in te richten. Het voornemen is drie nieuwe bouwblokken te realiseren ten behoeve van een combinatie van wonen, winkels en horeca. De diepte van de funderingen van de nieuwe gebouwen is nog niet bekend, maar zal naar verwachting tot in de archeologische laag reiken. Ter plaatse van de parkeerkelder zal de ondergrond tot enkele meters diep geroerd worden. Het plangebied bevindt zich in het centrum van de bebouwde kom van Best aan de zuidzijde van de Hoofdstraat en is in gebruik als woon- en

winkelcentrum met tevens wegen, parkeerplaatsen, groenstroken en maatschappelijke voorzieningen waaronder het gemeentehuis. Het heeft een totale oppervlakte van circa 4,9 ha.

De archeologische verwachting voor het plangebied, gebaseerd op het eerder uitgevoerde bureauonderzoek, is voor de periode Late Bronstijd t/m de Romeinse tijd middelhoog tot hoog. De verwachting voor de Vroege Middeleeuwen is laag, terwijl de verwachting voor de periode late Middeleeuwen t/m Nieuwe Tijd zeer hoog is.

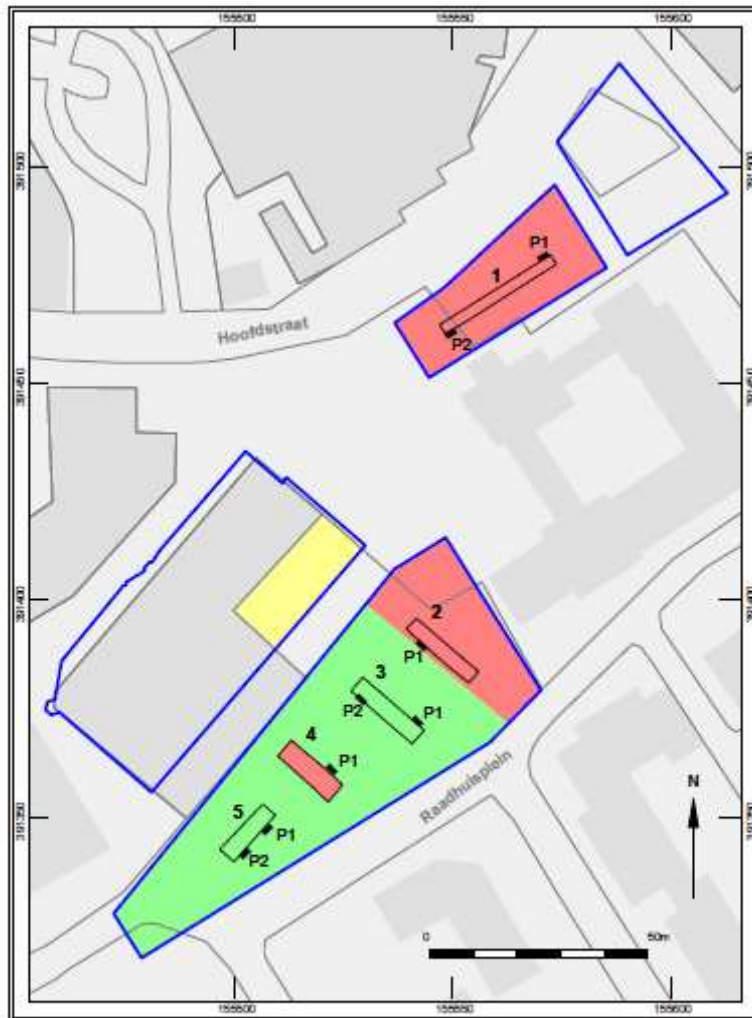
Het plangebied diende volgens het Programma van Eisen proefsleufonderzoek Best-Centrum gewaardeerd te worden door middel van acht proefsleuven met een oppervlakte van bijna 10% (675 m²) van het totale plangebied (circa 6755 m²). Op enkele plekken maakten leidingen het echter onmogelijk om de werkputten geheel conform het puttenplan uit het PvE te graven. Daarom is in deze zones in overleg met de gemeente afgezien van de aanleg van proefsleuven en kwam het uiteindelijke aantal sleuven op vijf. Put 1 bleek niet volledig uit te graven vanwege leidingen in de ondergrond ter hoogte van de middenzone. Uiteindelijk zijn hier kijkgaten gegraven aan de kopse kanten van de geplande put om het noordelijke terrein alsnog te waarderen. Ook ter hoogte van de geplande put in de zuidoosthoek van het AH-terrein bleken leidingen de aanleg van een proefsleuf te verhinderen. Hier waren bovendien geen alternatieven mogelijk (kijkgaten) om deze zone te waarderen. In overleg met bevoegd gezag is hier afgezien van proefsleuvenonderzoek. Ook in het zuidwesten van het plangebied bleken sleuven samen te vallen met een leiding, waardoor ook hier een put verviel. De overige putten in het zuidwesten van het plangebied zijn slecht met geringe aanpassingen – wederom naar aanleiding van leidingen – gegraven.

Het onderzochte terrein ligt op een dekzandrug midden in de bebouwde kom. De ondergrond bestaat in het zuidwesten uit leem afgedekt met dekzand. In de top van het dekzand is het restant van een B-horizont aanwezig met daaronder archeologische sporen uit de middeleeuwen. Boven de B-horizont is een tweefasig plaggendek aanwezig dat de archeologische resten beschermt. De vroegste fase is te dateren tussen de 14e en 16e eeuw; mogelijk is een greppel onder(in) het plaggendek aan de eerste ontginning van het terrein te relateren. De laatste fase kan nog in de 19e eeuw gevormd zijn. Het plaggendek en een greppel laten zien dat het zuidwestelijke deel van het plangebied in agrarisch gebruik was in de periode late middeleeuwen – nieuwe tijd. Een dergelijk intacte bodemopbouw evenals een esdek is richting de Hoofdstraat, op het terrein ten noorden van het gemeentehuis, niet aangetroffen. De oorspronkelijke oude podzolbodem blijkt hier sterk verstoord te zijn door bewoningsactiviteiten vanaf de nieuwe tijd (16^e-20e eeuw). Historisch kaartmateriaal laat zien dat hier het historische woonlint van Best zich bevindt.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn meerdere archeologische sporen aangetroffen, die te herleiden zijn tot twee – mogelijk drie - vindplaatsen. Het gaat om een (vol)middeleeuwse vindplaats in het zuidwesten van het plangebied. De sporen bestaan uit enkele greppels en paalkuilen die waarschijnlijk tot een boerderij met erf behoren. Een aangrenzende sporencluster dateert mogelijk uit dezelfde periode, maar heeft geen vondsten opgeleverd. In het noorden van het plangebied in werkput 1 is een vindplaats met muurwerk en een waterput of –kuil uit de nieuwe tijd (18e – 19e eeuw) aangetroffen. Het vondstmateriaal bestond uit 14 fragmenten aardewerk en 4 fragmenten baksteen. Op basis van het aangetroffen vondstmateriaal en de huisplattegrond wordt het nederzettingsterrein gedateerd in de late Middeleeuwen (11e-15e eeuw). De sporen kunnen meer informatie geven over de ontstaansgeschiedenis van Best. Vermoedelijk is de geschiedenis verder terug te voeren dan de historische bronnen weergeven. De kans is aanwezig dat de volle middeleeuwse bewoningnederzetting aan sluit op de eerder gevonden sporen aan de Oranjestraat.

Op basis van de waarderingssystematiek uit de KNA 3.2 zou de vindplaats uit de nieuwe tijd op het noordelijk terrein tussen Hoofdstraat en gemeentehuis niet behoudenswaardig zijn, terwijl de (vol) middeleeuwse vindplaats in het zuidwesten van het plangebied wel behoudenswaardig is. Sporen van oudere bewoning zouden aan de Hoofdstraat niet meer te verwachten zijn ten gevolge van grootschalige verstoringen bij de voormalige bouw- en slooffase van de oude vleugel van het gemeentehuis. Indien aanpassing van de bouwplannen en behoud in situ niet meer tot de mogelijkheden behoort, adviseert Archol de (vol)middeleeuwse vindplaats in het zuidoosten van het plangebied op te graven voorafgaand aan de bouw. Uitgaande van het bekende bewoningsbeeld van erven uit deze periode zijn niet alleen in putten 3 en 5, maar ook in de omliggende zone van het zuidwestelijk deel van het plangebied (inclusief de strook van de geplande uitbreiding van de AH)

bewoningssporen te verwachten. Lokaal kunnen in dit gebied verstoringen voorkomen. Bij een eventueel vervolgonderzoek moet hier dan ook rekening mee worden gehouden.

Legenda

- Intacte bodemopbouw met (verwachting van) middeleeuwse sporen; behoudenswaardig
- verstoorde bodemopbouw; niet behoudenswaardig
- niet gewaardeerd vanwege leidingen in ondergrond

Overzicht deelgebieden met behoudenswaardige archeologische vindplaatsen (bron: Archol).

Beoordeling

Het rapport is goed leesbaar en voldoet aan de kwaliteitseisen van de archeologische monumentenzorg. De volgens de KNA vereiste gegevens t.a.v. de archeologie zijn geleverd. Voor het veldonderzoek zijn de juiste methoden toegepast. Het kaartmateriaal is uitstekend. Wel adviseren wij het rapport nog eens goed te controleren op spelling en zinsopbouw.

Inhoudelijk zijn wij het niet eens met de waardering van de vindplaats uit de Nieuwe tijd. De redenen om deze locatie minder te waarderen dan die uit de Volle Middeleeuwen, zijn naar onze mening niet terecht. Verstoring van de bodemopbouw in historisch lang bewoonde dorpskernen is standaard. Een voorkomen van een oorspronkelijke podzol of een esdek hoeft hier dan ook niet te verwachten. Er zouden slechts incomplete resten uit deze periode zijn aangetroffen, maar dat is toch volgens verwachting; Ook in andere perioden als de Middeleeuwen zijn resten nooit compleet. De sporen die zijn aangetroffen, zoals delen van muurwerk met meerdere faseringen en een mogelijke waterput, lijken toch zeker nog heel veel informatiewaarde te bevatten. En in tegenstelling wat bij de waardering wordt beweerd, weten we juist over deze periode van de Late Middeleeuwen naar de Nieuwe tijd, de

tijd waarin onze huidige dorpen zich ontwikkelden, bitter weinig. Dat is ook terug te vinden in de Nationale en gemeentelijke onderzoeksagenda, waar hier in de waardering aan gerefereerd had moeten worden.

Bij het rapport zijn nog enkele opmerkingen te maken:

- Diepteligging van archeologische waarden (in meter onder maaiveld) ontbreekt.
- Het onderzochte oppervlak en de dekkingsraad van het plangebied ontbreekt.
- Sporenlijst ontbreekt. Onduidelijk is hoeveel sporen er zijn aangetroffen.
- Verhoeve 2011 uit noot 13 ontbreekt in de literatuurlijst.

Advies

Gelet op de resultaten van het proefsleuvenonderzoek stemmen wij in met het rapport *Het middeleeuwse verleden van Best opgespoord. Inventariserend proefsleuvenonderzoek in het centrum van Best, auteur: M.A. Goddijn (Archol rapport), conceptversie 1 d.d. 21 november 2012*. We adviseren wel bovenstaande opmerkingen te verwerken in het definitieve rapport.

Het archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat er twee vindplaatsen aanwezig zijn binnen het plangebied. Naast een bewoningsconcentratie uit de Middeleeuwen in het zuidwesten van het plangebied, is in het noordelijke deel van het plangebied direct aan de Hoofdstraat, bewoning aanwezig die samenhangt met de historische lintbebouwing van de Hoofdstraat.

Archol adviseert echter op grond van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en de uitgevoerde waardering om alleen aanvullend archeologisch onderzoek uit te voeren bij de middeleeuwse vindplaats in het zuidwesten en niet van de vindplaats uit de Nieuwe tijd aan de Hoofdstraat. Reden die zij hiervoor aangeven is dat de vindplaats uit de Nieuwe tijd teveel verstoord zou zijn en geen nieuwe informatie zou toevoegen aan wat we reeds weten. Wij zijn van mening dat de fysieke en inhoudelijke kwaliteit van de aangetroffen vindplaats uit de Nieuwe tijd echter hoog is en daarmee wel behoudenswaardig. Ondanks de verstoring van de bovenste 120 cm en aftopping van oudere sporen, dat in historische kernen algemeen voorkomt, is de gaafheid en de conservering van de sporen redelijk (muurwerk en mogelijke waterput). Ondanks de fragmenten aan bodemarchief die bewaard zijn gebleven, lijkt het ons de enige mogelijkheid om meer te weten te komen over de geschiedenis en de ontwikkeling van Best. Zowel de informatiewaarde als zeldzaamheid zijn dan ook als hoog te waarderen. Verder wordt het belang van laat- en postmiddeleeuwse historische dorpskernen onderstreept door de landelijke en gemeentelijke Onderzoeksagenda¹ die door het gebrek aan kennis een hoge onderzoeksprioriteit hebben gekregen. Het gaat hier in principe om behoudenswaardige resten die vanaf circa 120 cm onder maaiveld aanwezig zijn in vrijwel het hele plangebied. Ze zijn illustratief voor de lokale en regionale bewoningsgeschiedenis.

¹ Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOAa)

BIJLAGE 1

Toetsingsprocedure

Rapportages worden door de SRE Milieudienst getoetst aan de in de archeologische monumentenzorg voorgeschreven kwaliteitsnormen en aan de in de beroepsgroep gangbare gedragscodes m.b.t. onafhankelijkheid en proportionaliteit. De conclusies en aanbevelingen zijn getoetst aan de verwachte waarde van de locatie en aan de verhouding tot de bestaande en de te verwachten verstoring van het bodemarchief. Indien deze toetsing leidt tot aanbevelingen om het rapport te verbeteren, hebben deze aanbevelingen alleen betrekking op meetbare kwaliteitsaspecten en niet op zaken die binnen het domein van de integriteit en wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de rapporteur vallen. Selectie- en beleidsadviezen van de toetsers zijn onderscheiden van die van de auteur van het rapport.

Bij de toetsing is – waar nodig – gebruik gemaakt van de volgende documenten:

- Gemeentelijke erfgoed- en archeologiekaarten
- Gemeentelijk archeologie- en erfgoedbeleid
- Minimale richtlijnen t.b.v. (de rapportage van) een archeologisch onderzoek in Noord-Brabant (april 2011)
- Regionale en Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
- Gemeentelijke erfgoedmeetlat
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2
- Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving
- Leidraad Archeologisch Onderzoek Beekdalen
- Leidraad Proefsleuvenonderzoek
- Leidraad IVO Karterend Booronderzoek
- Leidraad Standaard archeologische monitoring
- Kennisdocument “Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief”
- Checklist SIKB beoordeling IVO verkennend, karterend en waarderend
- Checklist SIKB beoordeling PvE
- Literatuur m.b.t. de regio voor zover die aanwezig is in de bibliotheek van het Archeologisch Centrum in Eindhoven
- Gedragscode van de Vereniging van Nederlandse Archeologen